

енергетичної безпеки є найбільш пріоритетними напрямками розвитку партнерства в економічній площині. С. Поляков зазначає що, партнерство з ЄС є важливим фактором реформування Збройних Сил України [4].

Варто також зауважити, що людську історію весь час супроводжують війни та інші катаклізми, чи протистояння котрі формуються на основі військових протистоянь. Відповідно у сучасному суспільстві де зростає кількість населення також зростає кількість запитів населення відтак і рівень потреб, що в подальшому буде призводити до виникнення локальних, регіональних жорстких конфліктів котрі можна нівелювати шляхом застосування військової кооперації, співробітництва та партнерства. Саме військово-економічне партнерство може виступати запорукою стабілізації та ефективно коригувати сталий розвиток в системі міжнародних відносин.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумки нашого наукової розвідки варто підкреслити про багатогранність партнерства, зокрема партнерства в економічному просторі у викликах подальшої глобалізації світового співтовариства. Багатогранність економічного партнерства продиктована різноманітністю економічних процесів та сфер економічного буття. Вважаємо за доцільне вказати на те, що економічне партнерство невід'ємно взаємопов'язане з політичним партнерством, а від так з паритетністю партнерства в системі міжнародних відносин. Відповідно партнерство може забезпечити економічну безпеку країні, від так можуть забезпечити – розвинена виробнича інфраструктура, сучасні комунікації, ефективна підтримка виробника, сприяння держави у просуванні товарів, захист виробництва від демпінгу та інші фактори, що складають основу конкурентоздатності регіональних умов господарювання [5, с. 70–83].

Ми відібрали основні напрямки економічного партнерства котре на нашу думку вартувало б розвивати і котре загалом розвиватиметься в процесі налагодження євроінтеграційних трансформаційних перетворень. Доцільним є також подальше дослідження налагодження економічного партнерства в усьому спектрі його проявів, а зокрема в аграрному, енергетичному і військово-економічному секторах.

Перспективним нам видається також дослідити інші сфери налагодження економічного партнерства та його взаємозв'язку із політичним партнерством, котре також виступає ключовим фактором перетворень в глобальному просторі. Вважаємо за доцільне підкреслити те, що ефективно економічне партнерство варто реалізовувати в глобальному просторі з збереженням національних інтересів України та врахуванні кон'юктур світових ринків.

Список використаних джерел

1. Рогов Ю. В. Формирование стратегии развития национального хозяйства: Геоэкономический подход. Автореф. дисс. ... д.э.н. – Иркутск, 2003. – 24 с.
2. Михайлова Л. І. Євроекономічна інтеграція: навчальний посібник / Л. І. Михайлова, Н. В. Волченко, Т. О. Зінчук, С. М. Кваша. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 136 с.
3. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / Б. Й. Пашавер, О. В. Шубравська, Л. В. Молдован та ін. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. – 432 с.
4. Поляков С. Ю. Військове співробітництво України і Європейського Союзу як фактор зміцнення законності і правопорядку в Збройних Силах України // Форум права. – 2013. – №1. – С.788–792.
5. Неклесса А. Геоэкономическое измерение реформ // Мировая экономика и международные экономические отношения. – 1996. – №10.

References

1. Rogov Ju. V. Formirovanie strategii razvitiya nacional'nogo hozjajstva: Geojekonomicheskij podhod. Avtoref. diss. ... d.j.e.n. – Irkutsk, 2003. – 24 s.
2. Myhajlova L. I. Jevroekonomichna integracija: navchal'nyj posibnyk / L. I. Myhajlova, N. V. Volchenko, T. O. Zinchuk, S. M. Kvasha. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2013. – 136 s.
3. Vyklyky i shljahy agropridovol'chogo rozvytku / B. J. Pashaver, O. V. Shubravs'ka, L. V. Moldovan ta in. – K.: In-t ekonomiky ta prognozuvannja NAN Ukrai'ny, 2009. – 432 s.
4. Poljakov S. Ju. Vijs'kove spivrobotnytctvo Ukrai'ny i Jevropejs'kogo Sojuzu jak faktor zmichennja zakonnosti i pravoporjadku v Zbrojnyh Sylah Ukrai'ny // Forum prava. – 2013. – №1. – S.788–792.
5. Neklessa A. Geojekonomicheskoe izmerenie reform // Mirovaja jekonomika i mezhdunarodne jekonomicheskie otnoshenija. – 1996. – №10.

Ostapjak V. I., PhD (in Political Science), Director of the Training Center of Political Research and European integration of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk), vasilij.ostapiak@gmail.com

Economic partnership in the geopolitical terms

A study in terms of establishing partnerships further globalization. We have to investigate the need for establishing partnerships with global dimensions consideration the political and economic component. The necessity of economic partnership research in international relations, taking into account the economic component along with political factors. Emphasized the importance of economic processes that affect partnership building in all its dimensions (global, regional and local). Noted the need for further study of economic processes in the global environment, which affect not only the financial system of the world community, but also form political demands in the process of globalization. A conduct further studies establishing partnerships in international relations, taking into account economic imperatives.

Keywords: partnership, globalization, economics, geopolitics, Ukraine.

Ostapjak V. I., кандидат политических наук, директор Учебно-методического центра политических и евроинтеграционных исследований Прикарпатского национального университета им. Василия Стефаника (Украина, Ивано-Франковск), vasilij.ostapiak@gmail.com

Экономическое партнерство в геополитическом пространстве

Проводится исследование налаживания партнерства в условиях дальнейшей глобализации. Доказывается необходимость исследовать налаживание партнерства в глобальных измерениях с учетом политической и экономической составляющей. Отмечается необходимость исследования экономического партнерства в системе международных отношений с учетом экономической составляющей наряду с политическими факторами. Подчеркивается значимость экономических процессов влияющих на налаживание партнерства во всех его измерениях (глобальном, региональном и местном). Отмечается о необходимости дальнейшего исследования экономических процессов в глобальном пространстве, которые влияют не только на финансовую систему мирового сообщества, но и формируют политические запросы в процессе глобализации. Предложено проводить дальнейшее исследование налаживания партнерства в системе международных отношений с учетом экономических императивов.

Ключевые слова: партнерство, глобализация, экономика, геополитика, Украина.

***

УДК 323.213

Піддубний С. А.,
аспірант, Маріупольський державний університет
(Україна, Маріуполь),
gileya.org.ua@gmail.com

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ СІМ'І У ПОЛІТОЛОГІЧНОМУ АНАЛІЗІ

Аналізуються різні наукові трактування загальнотеоретичного поняття «сім'я» у контексті дослідження сімейної політики. Автор на основі опису сучасної структури сім'ї, залучення різного рівня статистичної інформації та співставленні соціологічного, демографічного і нормативно-правового змісту сімейних відносин виводить найбільш об'єктивне, на його думку поняття «сім'ї» для політологічного аналізу. Застосовуються методи контент-аналізу, індукції, аналогії, гіпотетико-дедуктивний, здійснюються порівняльно-пізнавальні операції. Використання широкого спектру методів надає змогу дійти висновку, що термін сім'я є складним і не може бути узасильним. З'ясовано основні проблемні моменти наукового дискурсу на сучасному етапі

дослідження соціальної політики захисту сім'ї. Внаслідок аналізу і співставлень автор робить висновок, що термін «сім'я» у політологічному дослідженні виступає не як інститут, а як мала соціальна група, яка формує в подальшому платформу для існування політичного інституту органів соціального забезпечення та продукує політичний процес – виконання державою соціальної функції перед суспільством.

Ключові слова: сім'я, структура сім'ї, соціальний захист сім'ї, державна політика.

Україна переживає трансформацію, поступову, але невідворотну. Перехід від постіндустріального і техногенного суспільства до інформаційного супроводжується становленням не тільки нації, державності, але і якісними змінами такого важливого соціального інституту, як сім'я. Розвиток сім'ї, її збереження та поліпшення умов життя членів сім'ї є важливими державними завданнями, що створює цілу систему політичних інститутів, метою яких є виконання окреслених завдань. Досліджуючи державну політику у сфері соціального захисту сім'ї, перш за все, ми повинні з'ясувати, що означає ключовий термін «сім'я» у політологічному аналізі. Дослідження наукового об'єкту вимагає від нас чітко окресленого поняття, на якому ґрунтується весь подальший науковий пошук.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що на даному етапі наукового дискурсу щодо поняття «сім'я» не сформульовано досі узагальнюючого визначення. Це пояснюється, перш за все, відсутністю єдиного поняття «сім'я» в українській науці та законодавстві. Недостатньо досліджено загальну структуру сім'ї в умовах трансформації суспільства.

Проблему трактування й визначення терміну «сім'я» досліджували в радянські часи Л. Шалагінова, З. Янкова, Р. Маненкова, Л. Короткевич, Є. Ворожейкін, які першими висунули ідею узагальнення поняття в науковому обігу. На сучасному етапі дискурсу проблемою виведення єдиного загальнонаукового терміну «сім'я» в Україні займаються В. Деріга, С. Ничипоренко, А. Байдалакіна, Г. Лозова, Ф. Фомін, Г. Баєва, С. Сиротенко, І. Жилінкова. У Росії авторитетними з цього дискусійного питання залишаються роботи С. Сорокіної, О. Черкасова, М. Антакольської. Відсутність загальнонаукового роз'яснення поняття й феномену «сім'я», яке б відображало повноту змісту, мету й функції сім'ї, вимагає від наукової спільноти продовження роботи над цим питанням.

Метою статті є визначення базового визначення терміну «сім'я», пояснення його змісту з політологічної точки зору із залученням статистичної інформації та на основі досягнень соціології, правознавства, демографії як невід'ємної константи формування суспільно-політичних процесів сучасної України в умовах трансформації.

Державна політика щодо соціального захисту сім'ї є багатовекторною. Серед основних напрямків державної політики щодо сім'ї провідними є матеріальний, психологічний, інформаційний, виховний, профілактичний та контролюючий напрямки. Соціальний захист сім'ї є складовою сімейної політики держави, який скерований на допомогу сім'ям та членам сім'ї, що опинилися в колі постійних соціально вразливих груп. Це пояснюється тим, що сім'я – невід'ємний елемент суспільного розвитку, що визначає рух держави та її політичних інститутів. Наукове дослідження вимагає від нас визначення і тлумачення терміну «сім'я», формування категоріальної відповідності завданням політологічного аналізу.

Складність визначення терміну «сім'я» підкреслюється в офіційному демографічному словнику

ООН: «Визначення сім'ї як одиниці обліку змінюється залежно від мети дослідження. При цьому можуть бути використані у різному сполученні такі ознаки: спорідненість або свояцтво, тобто наявність між особами, які складають сім'ю, певного ступеня родинних стосунків; економічна ознака, на підставі якої сім'ю часто називають господарством; територіальна ознака, що полягає у спільному проживанні; і юридична ознака» [1, с. 3]. Велика кількість наукових і методологічних ознак вимагає більш детального аналізу для виведення узагальнюючого терміну «сім'я» для політологічного дослідження.

Розглядаючи сучасну українську сім'ю, звертаємося до соціології, яка визначає основні ознаки сім'ї: шлюбні зв'язки, зв'язки спорідненості, спільний побут та спільний сімейний бюджет [2]. Для достовірного дослідження залуцаємо статистичну інформацію, що ілюструє соціально-демографічний стан України.

В умовах, коли суспільство змінює свій традиційний лад і переживає трансформацію, на початку XXI ст. оновлюється наукова класифікація сучасної сім'ї. Під час аналізу соціальної політики України доцільно використовувати наступні характерні ознаки сім'ї, стосовно яких провадиться формування системи соціального захисту.

Першочерговою для аналізу є ознака за кількістю й характером сімейних пар, які проживають разом і ведуть спільне господарство, виховують дітей:

- розширена (складна) сім'я – складається із сімейних пар та дорослих дітей, які проживають разом;
- нуклеарна (проста) – складається з однієї сімейної пари, можливо, з дітьми.

Показово, що вже за характером сімейних пар українська наука використовує не тільки соціологічні визначення, але й демографічні. В статистичні народонаселення та демографічній науці сім'ю трактують як поєднану узами спорідненості чи свояцтва групу осіб, які спільно проживають та мають спільний бюджет [3, с. 3], а не сімейні пари. Тому часто замість понять сім'ї (простої чи складної) використовується більш сучасне і універсальне визначення «домогосподарство», яке є сукупністю осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні, ведуть спільне господарство. Одночасно ці особи можуть перебувати в родинних стосунках, стосунках свояків, не перебувати в будь-яких з них або бути і в тих, і в інших [4, с. 9].

Під час переписів населення в аналізі статистичних даних демографи використовують поняття домогосподарства, але О. Гладун визначає, що основою домогосподарства все ж таки залишається сім'я [5, с. 88]. З цього робимо висновок, що демографічне поняття «домогосподарство» є більш ширшим за поняття «сім'я», і тому категорії «сім'я» і «домогосподарство» не можуть бути тотожними. Домогосподарство є похідним від сім'ї в умовах деформації традиційної моделі сім'ї, спричинене трансформацією суспільно-економічних і демографічних процесів в сучасному суспільстві і відображає різні сімейні утворення і партнерські зв'язки.

Розглянувши питання співвідношення категорій «сім'ї» та «домогосподарства» треба звернути увагу не тільки на якість сімейних пар, а й на рівні збереження і функціонування їх у сучасних умовах. Це можна прослідкувати завдяки порівнянню кількості укладання та кількості розривів шлюбів, що є єдиною законною підставою існування і розпаду сім'ї.

В масштабах України показник розлучення і шлюбності у 2014 році дорівнювали майже 295 тис. шлюбів, а кількість розлучень сягнула позначки 37 тисяч розлучень. Обрання Донецької області об'єктом статистичного спостереження не є випадковим. Донецький регіон характеризується найбільшою кількістю населення, що є наслідком промислової урбанізації, у структурі населення проявляються найбільш характерні для перехідного етапу демографічні зміни – стрімке старіння та зменшення народжуваності. Використовуючи дані Державної служби статистики України, на прикладі Донецької області (без урахування тимчасово окупованих територій). У 2014 році було зареєстровано органами реєстрації актів цивільного стану 21 741 шлюбів, а розлучилося 3 344 сімей, що відповідає загальноукраїнському показнику. Статистика свідчить про падіння рівня розлучень за останні 5 років. Підтвердженням цього є те, що у 2010 році кількість шлюбів сягала майже позначки 306 тис., а розлучень 125 тис, тобто майже третина всіх шлюбів розпалася. Спираючись на відкриті дані 2014 року цей показник зменшився, а саме лише кожна сьома сім'я в Україні розпадається [6].

Аналіз статистичних даних надає можливість прослідкувати тенденції розвитку української сім'ї, але постає проблема в подальшому більш детально розглянути причини і передумови великого відсотку розлучуваності в українських сім'ях.

Через погіршення соціально-економічних умов і зростання інтенсивності депопуляції важливим для здійснення соціального захисту сім'ї є розподіл сімей за ознакою наявності батьків і кількості дітей:

- повна сім'я (є обидва члени сімейної пари);
- неповна (один із батьків виховує дітей);
- бездітні;
- одностітні;
- малодітні (дві дитини);
- багатодітні (трьох і більше дітей);
- опікунська (діти які виховуються в прийомних сім'ях).

За матеріалами статистичної інформації щодо сімей за 1 квартал 2015 року у місті Маріуполі налічується 151 027 сімей, з яких лише 81 094 мають дітей. Розбіжність між цифрами пояснюється великою кількістю бездітних сімей та сімей, які складаються з літнього подружжя і вже живуть окремо або втратили дітей.

З наведеної кількості сімей з дітьми за статистичними даними лише 1692 сім'ї є багатодітними. Цікавим є той факт, що у багатодітних сім'ях виховується 5922 дитини, що майже в 3 рази перевищує кількість самих сімей. Неповні сім'ї з дітьми складають 6524, у яких виховується 7332 дитини. Це є свідченням того, що як мінімум 9 тисяч сімей є соціально вразливою групою і потребують державної підтримки [7, арк. 1].

Для сучасного українського суспільства характерним залишаються ще два типи сім'ї, а саме: трьохпоколінна повна сім'я, яка уособлює спільне проживання та діяльність прабатьків, батьків і дітей. Це є продуктом традиційного укладу української сім'ї і відсутності в більшості випадків можливості відокремлення молоді сім'ї від старшого покоління.

Протилежною першій стає неповна сім'я з розривом поколінь, а саме коли баба і дід (прабабки) виховують або опікуються над онуками. Останній варіант особливо розповсюджений у сім'ях трудових мігрантів і є

відображенням складного матеріального становища в українському суспільстві початку ХХІ ст. Означених сімей у місті Маріуполі налічується 191, що складає 0,2% від загальної кількості сімей. Хоча офіційно сімей трудових мігрантів лише 79, у яких виховується 59 дітей.

Ці показники демонструють невеликий відсоток деформованих типів сімей за ознакою кількості і повноти членів родини, але ця тенденція набуває розмаху через збільшення трудової еміграції в країні з більш сприятливими умовами для заробітку.

Виходячи з ознаки складу сім'ї і гострої проблеми її негативної трансформації, демографічної кризи (яка відображається в попередніх статистичних даних), держава ставить перед собою завдання популяризації повної сім'ї, сприяння багатодітності, усиновлення і бере на себе часткове забезпечення означених сімей через систему соціальних виплат, субсидій та пільг, хоча станом на 2016 рік соціальні державні стандарти підвищені, але реальна допомога істотно зменшилася.

Сучасна система соціальної роботи та допомоги сім'ям розрізняє сімейні союзи за віковими особливостями:

- сім'я молодіжна (тільки створилась, оформилась);
- молода сім'я (сім'я, яка зустрілась з першими несподіваними для них перешкодами);
- сім'я, яка чекає дитину (помітно змінюються відносини подружжя: дружина не залишається без уваги, з'являється надзвичайна турботливість один про одного);
- сім'я середнього подружнього віку (від 3-х до 10-и років подружнього життя). Найкритичніший, найвідповідальніший період в житті сім'ї: з'являється нудьга, одноманітність стереотипів у взаємовідносинах подружжя, відбуваються розриви і відновлення шлюбів.
- сім'я старшого подружнього віку (10–20 років подружнього життя).
- літня подружня сім'я – сім'я, яка прожила не один десяток років спільно. Ця сім'я виникає після вступу в шлюб їх дітей, появи онуків [2].

Надана вище класифікація сім'ї за віковими ознаками дає змогу науковцям визначити можливості й потенціал сім'ї на різних стадіях її існування. В умовах старіння народонаселення України важливим для держави є збереження позитивної тенденції створення шлюбів, їх перебування в стадії молодого, середнього і старшого подружнього віку, які можуть забезпечувати репродуктивну функцію. Якщо для молоді родини першочерговими є проблеми матеріального забезпечення, роботи, житла, народження дітей, то для літньої сім'ї постає завдання підтримки здоров'я подружжя, допомоги і уваги з боку дітей. Не менш важливим є той факт, що через диспропорцію в тривалості життя чоловіків і жінок в Україні поширене явище передчасного розпаду шлюбів середнього і старшого подружнього віку, спричинене смертю одного з членів подружжя.

За інформацією управління статистики міста Маріуполя відзначаємо, що станом на 2015 рік 341 літня особа проживають у статусі «самотні». Догляд за ними покладений на соціальні служби, які за добровільною угодою здійснюють дожиттєвий догляд.

Актуально в роботі органів із забезпечення соціального захисту сім'ї є ознака за якістю психологічних взаємин і атмосфери в сім'ї:

- благополучна;
- стабільна;

- нестабільна;
- дезорганізована.

Останні два типи сімей викликають занепокоєння держави і суспільства. Більшість таких сімей створюють умови для недостатньої або негативної соціалізації дітей як майбутніх членів суспільства. Тому в Україні важливою є діяльність органів і служб, які опікуються неповними, багатодітними, неблагополучними сім'ями, дітьми-сиротами тощо. Основним завданням стає захист державними органами (правоохоронними, соціальними, судовими) членів сім'ї від насилля та порушення їх прав, а також невиконання батьками обов'язків, покладених на них шлюбом або спорідненістю.

Наводячи приклад міста Маріуполя за ознакою благополучності сім'ї статистичні органи станом на 2015 рік фіксують: 15 сімей, де один з батьків перебуває у місцях позбавлення волі, 366 сімей, у яких діти за письмовою згодою батьків знаходяться в інтернатних закладах, 866 сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах і під соціальним наглядом. Загалом батьківських прав позбавлені 182 сім'ї [7, арк. 1]. Ця статистика відображає гостру потребу в перегляді сімейної політики яка повинна бути зорієнтована на стимулювання сімейного благополуччя, тому що першочерговим завданням держави є створення належних умов для виконання сім'єю її соціальних функцій, пов'язаних з турботою і вихованням дітей, формуванням особистості, доглядом за непрацездатними батьками [8].

Отже, проаналізувавши українську сім'ю за соціологічними ознаками робимо висновок, що сім'я виступає як союз, заснований на шлюбі чи кровному спорідненні невеликої групи людей, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю та взаємодопомогою. Сім'я поєднує біологічні функції разом із соціальним призначенням, яке змінюється в залежності від умов і тенденцій розвитку суспільства [9, с. 52].

Поняття сім'ї як соціального і політичного явища, є складним, неоднозначним і має різноманітні прояви свого існування. Все це викликає значні складнощі при встановленні його змісту, зокрема у правозастосовній, законотворчій діяльності [10, с. 130].

Поряд із соціологічним і демографічним аспектами, політологічний аналіз вимагає нормативно-правового роз'яснення терміну «сім'я». Це пов'язано з тим, що державна політика на першому етапі є нормотворчою. Саме закони, накази, постанови, розпорядження, інструкції та інші види юридичних, нормативних, регламентаційних актів визначають діяльність органів центральної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в галузі соціального захисту сім'ї, молоді і дітей.

В Україні чітко не визначений правовий статус сім'ї, який би характеризував її як соціальний інститут. Законодавством держави регламентовано переважно сімейні права членів суспільства, що вимагає подальшого доопрацювання і узагальнення як самого терміну «сім'я», так і соціальної політики, об'єктом якої є сім'я [11, с. 85].

Проаналізувавши основні нормативно-правові акти України, констатуємо розмитість і різноплановість визначення поняття «сім'я». Стаття 3 Сімейного кодексу України відзначає, що сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, навіть якщо подружжя, батьки і

діти не проживають разом через поважні причини. Визначається проблема того, що сім'я – це, перш за все, об'єднання людей на основі шлюбу або інших підстав, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства [12]. Але Сімейний кодекс України не розкриває змісту сім'ї, не пояснює її ознак, а лише вказує на місце сім'ї в суспільстві: первинне й основне [13, с. 30].

Якщо брати до уваги лише ознаки сім'ї, зафіксовані в п. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України, без урахування підстав, визначених в п. 4 ст. 3, виникає ситуація, коли ці ознаки можуть бути притаманні будь-якій групі людей, які живуть разом, ведуть спільне домашнє господарство і пов'язані, наприклад, взаємними борговими зобов'язаннями, що аж ніяк не можна назвати сім'єю. Суперечливим залишається прив'язка підстав виникнення сім'ї до моральних засад, оскільки особиста, суспільна й офіційна мораль є оціночною категорією [14, с. 121]. Моральний чинник у законодавстві трактується як добровільність шлюбу, довіра і взаємна підтримка подружжя, взаємна відповідальність батьків і дітей. Але на сьогодні вектори суспільної моралі змінюються і тому виникають поняття гострого і фіктивного шлюбу, шлюбу за розрахунком, що не є об'єктом соціального захисту з боку держави, але впливає на соціально-демографічну ситуацію в країні.

Через колізії в трактуванні сім'ї законодавець надає роз'яснення, що сім'я ґрунтується, в першу чергу, саме на шлюбі – добровільному сімейному союзі осіб різної статі, що є зареєстрованим державним органом реєстрації актів цивільного стану. Тобто шлюб створює сім'ю, а не спрямований на її створення. Шлюб надає права подружжю з подальшим гарантуванням майнових і немайнових прав, а, наприклад, спільне проживання без реєстрації – лише сімейні права [15].

Подане роз'яснення є прикладом розбіжностей у визначенні терміну «сім'я» правовою наукою, яка одночасно визначає права та обов'язки подружжя, але не скасовує відповідальність за утримання членів родини навіть в умовах не укладання шлюбу або його розриву. Це спостерігається в інших законодавчих актах, що в свою чергу ускладнює механізми надання соціального захисту з боку держави.

Наприклад, Закон України №1105–XV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [16] визначає, що призначення страхових виплат у разі смерті потерпілого відбувається у разі юридичного стану (кровна спорідненість, шлюбні відносини) або фактичного, ситуативного стану та за обставинами (догогляд за дітьми, інвалідність, наявність фактичного утримання без юридичного обов'язку) [10, с. 135], що посилює плутанину в тлумаченні нормативного визначення терміну «сім'я».

Отже, сім'я постає як складне соціальне явище, тому неможливо оформити в правовій науці узагальнююче поняття. Багатогранність сім'ї виявляється в різному суб'єктному складі кожної сім'ї, в наявності в її членів персоніфікованих, з огляду на їх становище в сім'ї, прав та обов'язків. Складність цього явища також виявляється в тому, що суб'єктом сімейних правовідносин виступає не сама сім'я як колективне утворення, а кожен член сім'ї окремо. Ця обставина призводить до того, що в юридичній науці не може бути єдиного визначення сім'ї.

Г. Лозовою з юридичної точки зору було виділено два найбільш оптимальних визначення поняття «сім'я»,

які запропонували дослідники сімейного права в Росії та Україні:

– об'єднання осіб, що природно формується в реальному житті, ґрунтується на шлюбі, родинних зв'язках, усиновленні чи інших формах сімейних відносин між особами та характеризується спільністю духовного, матеріального життя та інтересів, забезпечуючи продовження роду і виховання дітей [14, с. 120];

– це коло осіб, які пов'язані між собою спільністю життя, а також правами й обов'язками, що впливають із шлюбу, спорідненості, усиновлення та інших форм прийняття дітей на виховання та покликаними сприяти укріпленню та розвитку сімейних відносин на принципах моралі [17, с. 9].

Отже, поняття «сім'я» розроблене галузевими науками, його можливо застосовувати виключно в межах відповідної галузі, а тому дуже часто охоплює другорядні ознаки, не характерні для інших галузей, і не гадує про конститутивні ознаки сім'ї, які мають загальнотеоретичне значення [9, с. 54].

Для подолання такого стану речей і відходу від суто галузевого трактування поняття «сім'ї», сучасні українські вчені запропонували провадити дискурс з точки зору різних методологічних підходів.

У науковій літературі при визначенні поняття сім'ї використовують також логічний підхід, який визначає сім'ю як соціальний інститут та фактологічний підхід, що відповідно визначає сім'ю як малу соціальну групу [11, с. 85].

Згідно з логічним підходом, сім'я як соціальний інститут характеризується сукупністю соціальних норм, санкцій і зразків поведінки, правами та обов'язками, які регулюють відносини між подружжям, батьками, дітьми та іншими родичами.

Іншими словами, логічний підхід орієнтований на виявлення специфіки соціального феномена сім'ї, що характеризується сукупністю стійких, повторюваних ознак. З цієї позиції сім'ю розглядають як форму інституціоналізації відповідальності, обов'язку та інших соціальних норм, центром яких є шлюбний союз [18, с. 112].

Поняття соціального інституту відображає значення сім'ї у взаємодії з іншими соціальними інститутами та соціальними процесами. Характерними для сім'ї як соціального інституту є її стабільність, споконвічність, можливість зберігати та передавати від покоління до покоління норми й цінності, які панують у суспільстві.

Фактологічний підхід описує розподіл населення за групами, в основі якого лежить шлюб і родинні зв'язки. Згідно з цим підходом, сім'ю визначають як засновану на шлюбі або кровній спорідненості чи усиновленні малу соціальну групу, члени якої пов'язані спільним побутом, взаємною відповідальністю та взаємодопомогою.

Унаслідок аналізу різних підходів до визначення терміну «сім'я» такі вчені, як С. Ничипоренко, В. Деріга та К. Арабаджи дійшли висновку, що фактологічний і логічний підходи об'єднуються і виступають в якості єдиної підстави розгляду сім'ї як інституту та як малої соціальної групи поняття «шлюб». У більшості визначень сім'ї об'єднуються обидва підходи – і логічний, і фактологічний, тобто дослідники виходять із того, що сім'я – це соціальна система, якій притаманні одночасно риси соціального інституту і малої соціальної групи [19, с. 110].

Висновки. Отже, розглянувши різні підходи до визначення і трактування поняття «сім'я», виходячи з її сучасної структури і скерованості державної політики захисту сім'ї, більш об'єктивним для політологічного аналізу є наступне трактування поняття сім'ї як малої соціальної групи, заснованої на добровільному шлюбі, кровній спорідненості, усиновленні, члени якої пов'язані спільним побутом, взаємною відповідальністю та взаємодопомогою. Цей підхід у визначенні терміну обумовлений увагою політологічного дослідження до категорій структури сім'ї та стану соціально-економічного й морально-психологічного захисту соціально вразливих груп.

Держава бере на себе зобов'язання захисту саме такої моделі сім'ї, яка гарантує вирішення важливих суспільних завдань і є основою національного й державного розвитку в умовах трансформації українського суспільства.

Таким чином, ми довели, що сім'я виступає як мала соціальна вразлива група яка вимагає належного функціонування політичного інституту, а саме системи органів соціального захисту в умовах постійної трансформації суспільства і держави, і формує політичний процес – оновлення соціальних стандартів.

Список використаних джерел

1. Многоязычный демографический словарь. Русское издание. ООН. – Нью-Йорк, 1964.
2. Соціологія: навч. посібник / В. В. Вербець, О. А. Субот, Т. А. Христюк. – К.: «Кондор», 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/18540516/sotsiologiya/shlyub_simya_ponyattya_sutnist_tipologiya
3. Бездырев К. Развитие семьи и демографическая политика / К. Бездырев // Семья сегодня. – М., 1979. – Вып.28. Народнонаселение. – С.3.
4. Інструкція щодо проведення Всеукраїнського перепису населення 2001 року і заповнення переписної документації. – К.: Державний комітет статистики України, 2001.
5. Гладун О. М. Домогосподарства: функції та проблеми дослідження / О. М. Гладун // Демографія та соціальна економіка. – 2005. – №1. – С.88.
6. Шлюбність та розлучуваність. Демографічний паспорт України. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/pasport.files/pasport/00/00_03_06.htm
7. Статистична інформація щодо сімей на 1 квартал 2015 року // Поточний архів управління статистики у м. Маріуполі. – Арк. 1.
8. Визначення напрямів соціальної політики української держави в контексті трансформації інституту сім'ї. Аналітична записка відділу соціальної політики Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. Грудень 2013 / О. Кочемировська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Family2014-f2dfc.pdf>
9. Байдалакіна А. Теоретичні проблеми визначення «сім'я» в умовах суспільних наук / А. Байдалакіна // Підприємство, господарство і право. – 2007. – №3.
10. Басва Г. Доктринальне тлумачення понять «сім'я» та «член сім'ї» у контексті відшкодування шкоди як соціальної виплати / Г. Басва // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – №2 (41).
11. Арабаджи К. Г. Державна сімейна політика в Україні в умовах соціальних реформ / К. Г. Арабаджи // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2014. – №1 (45). – С.85.
12. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №21–22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page>
13. Сімейне право України / За ред. В. С. Гопанчука. – К., 2002.
14. Лозова Г. Законодавче визначення сім'ї та шлюбу / Г. О. Лозова // Університетські наукові записки. – 2006. – №1 (17).
15. Шлюб – першооснова сім'ї. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 16.12.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0074323-11>
16. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №46–47. – С.403.

17. Жилінкова І. В. Проблеми правового режиму майна членів сім'ї: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03 / Харк. нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2000.

18. Ничипоренко С. В. Молодіжна сімейна політика в Україні / С. В. Ничипоренко. – Умань: Видавництво «Сочинський», 2011.

19. Дерєга В. В. Основні поняття та категорії дослідження державної сімейної політики / В. В. Дерєга // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Державне управління: наук. журн. / Чорном. держ. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2012. – Вип.190. – Т.202. – С.110.

References

1. Mnogojazychnyj demograficheskij slovar'. Russkoe izdanie. OON. – N'ju-Jork, 1964.

2. Sociologija: navch. posibnyk / V. V. Verbec', O. A. Subot, T. A. Hrustjuk. – К.: «Kondor», 2009. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://pidruchniki.com/18540516/sotsiologiya/shlyub_simya_ponyattja_sutnist_tipologija

3. Bezdyrev K. Razvitie sem'i i demograficheskaja politika / K. Bezdyrev // Sem'ja segodnja. – М., 1979. – Vip.28. Narodonaselenie. – S.3.

4. Instrukcija shhodo provedennja Vseukrai'ns'kogo perepysu naselennja 2001 roku i zapovnennja perepysnoi' dokumentacii'. – К.: Derzhavnyj komitet statystyky Ukrai'ny, 2001.

5. Gladun O. M. Domogospodarstva: funkcii ta problemy doslidzhennja / O. M. Gladun // Demografija ta social'na ekonomika. – 2005. – №1. – S.88.

6. Shljubnist' ta rozluchuvannist'. Demografichnyj pasport Ukrai'ny. Derzhavnyj komitet statystyky [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/stafille_c_files/pasport.files/pasport/00/00_03_06.htm

7. Statystychna informacija shhodo simej na I kvartal 2015 roku // Potochnyj arhiv upravlinnja statystyky u m. Mariupoli. – Ark.1.

8. Vyznachennja naprjamiv social'noi' polityky ukrai'ns'koi' derzhavy v konteksti transformacii' instytutu sim'i'. Analitichna zapyska viddilu social'noi' polityky Nacional'nogo instytutu stratezhnyh doslidzen' pry Prezydentovi Ukrai'ny. Gruden' 2013 / O. Kochemyrovs'ka [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Family2014-f2dfc.pdf>

9. Bajdalakina A. Teoretychni problemy vyznachennja «sim'ja» v umovah suspil'nyh nauk / A. Bajdalakina // Pidpryjemstvo, gospodarstvo i pravo. – 2007. – №3.

10. Bajeva G. Doktrynal'ne tlumachennja ponjat' «sim'ja» ta «chlen sim'i'» u konteksti vidshkoduvannja shkody jak social'noi' vyplaty / G. Bajeva // Visnyk Akademii' pravovyh nauk Ukrai'ny. – 2005. – №2 (41).

11. Arabadzhy K. G. Derzhavna simejna polityka v Ukrai'ni v umovah social'nyh reform / K. G. Arabadzhy // Derzhava ta regiony. Serija: Derzhavne upravlinnja. – 2014. – №1 (45). – S.85.

12. Simejnyj kodeks Ukrai'ny // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. – 2002. – №21–22. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page>

13. Simejne pravo Ukrai'ny / Za red. V. S. Gopanchuka. – К., 2002.

14. Lozova G. Zakonodavche vyznachennja sim'i' ta shljubu / G. O. Lozova // Universytet'ki naukovy zapysky. – 2006. – №1 (17).

15. Shljub – pershoosnova sim'i'. Roz'jasnennja Ministerstva justycii' Ukrai'ny vid 16.12.2011 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0074323-11>

16. Zakon Ukrai'ny «Pro zagal'noobov'jazkove derzhavne social'ne strahuvannja» // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. – 1999. – №46–47. – S.403.

17. Zhylinkova I. V. Problemy pravovogo rezhymu majna chleniv sim'i': avtoref. dys. ... dokt. juryd. nauk: 12.00.03 / Hark. nac. juryd. akademija Ukrai'ny im. Jaroslava Mudrogo. – H., 2000.

18. Nychyporenko S. V. Molodizhna simejna polityka v Ukrai'ni / S. V. Nychyporenko. – Uman': Vydavnytvo «Sochins'kyj», 2011.

19. Derєga V. V. Osnovni ponjattja ta kategorii' doslidzhennja derzhavnoi' simejnoi' polityky / V. V. Derєga // Naukovi pracj [Chornomors'kogo derzhavnogo universytetu imeni Petra Mogyly kompleksu «Kyjevo-Mogylyans'ka akademija»]. Serija: Derzhavne upravlinnja: nauk. zhurn. / Chornom. derzh. un-t im. Petra Mogyly. – Mykolai'v, 2012. – Vyp.190. – Т.202. – S.110.

Piddubny S. A., graduate student, Mariupol State University (Ukraine, Mariupol), gileya.org.ua@gmail.com

The concept and essence of family in political analysis

This article analyzes the various scientific interpretation of the general theoretical concept of «family» in the context of the study of family policy. The author based on the

description of contemporary family structures, involving different levels of statistical information and comparison of the sociological, demographic and legal content of family relationships brings the most objective notion of «family» for political analysis. The techniques of content analysis, induction, analogy and hypothetical–deductive one are applied, the comparative cognitive operations are carried out. Using a wide range of methods allows concluding that the term family is complex and cannot be generalized. It was found the main problem areas of scientific discourse at the present stage of the study of social policy to protect the family. As a result of analysis and comparisons the author concludes that the term «family» in political science research appears not as an institution but as a small social group that forms a platform for the future existence of the political institution of social security and produces the political process – implementation of the state social functions to the society.

Keywords: family, family structure, social protection of the family, public policy.

Piddubnyj S. A., aspirant, Mariupольский государственный университет (Украина, Мариуполь), gileya.org.ua@gmail.com

Поняття и сущность семьи в политологическом анализе

Анализируются различные научные трактовки общетеоретического понятия «семья» в контексте исследования семейной политики. Автор на основе описания современной структуры семьи, привлечения различного уровня статистической информации и сопоставления социологического, демографического и нормативно–правового содержания семейных отношений выводит наиболее объективное понятие «семьи» для политологического анализа. Применяются методы контент-анализа, индукции, аналогии, опосредственно–дедуктивные, осуществляются сравнительно–познавательные операции. Использование широкого спектра методов дает возможность сделать вывод, что понятие «семьи» не может быть обобщено. Выявлены основные проблемные моменты научного дискурса на современном этапе исследования политики социальной защиты семьи. Вследствие анализа и сопоставлений, автор делает вывод, что термин «семья» в политологическом исследовании выступает не как институт, а как малая социальная группа. Эта малая социальная группа в итоге формирует платформу для существования политического института органов социального обеспечения и вырабатывает политический процесс – выполнение государством социальной функции перед обществом.

Ключевые слова: семья, структура семьи, социальная защита семьи, государственная политика.

* * *

УДК 323.213

Руденко А. Ф.,
студентка філософського факультету,
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
a.f.rudenko@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ

Розглядаються основні наукові концепції інтерпретації феномена «електронного уряду». Увага зосереджена на взаємозв'язку демократичного процесу і функціонування електронного уряду. Автор мав на меті з'ясувати концептуальні передумови становлення феномена «електронного уряду» і визначити основні підходи до його інтерпретації. Актуальність дослідження зумовлена роллю інформації в сучасному суспільстві. Е-демократія призначена для розширення участі громадян в управлінні на всіх рівнях. Концепція електронної демократії та електронного уряду тісно пов'язані з теорією постіндустріалізму і теорією транзитології. Увага була також приділена аналізу основних підходів до визначення електронного уряду. Поняття концепції «електронного уряду» пропонує нові інструменти прямої демократії, а також можливість постійного діалогу з громадянами на громадському рівні. Таким чином, ця стаття є кроком на шляху до розуміння феномену е-уряду.

Ключові слова: електронне врядування, електронна демократія, інформаційне суспільство, демократизація.

Україна сьогодні перебуває в процесі усталення демократії. Демократія, джерелом влади у якій є народ, передбачає прозорість діяльності органів державної влади, активне залучення громадян до прийняття рішень та обговорення громадянами шляхів розвитку суспільства.

Зважаючи на ці орієнтири, особливої уваги набуває готовність і здатність органів державної влади та місцевого самоврядування використовувати ефективні інструменти та механізми взаємодії з громадянами.

Інтернет–технології, що забезпечують інформаційну взаємодію органів влади з населенням та інститутами